

МРНТИ 14.29.27

ЖАЗБАША СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

А.Қ. Аманулла, С.Ж. Өмірбек

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан
aigerim.amanulla@mail.ru , saltanatomirbek5@gmail.com

Мектеп оқушыларының жазбаша сөйлеуінің бұзылу мәселесі — мектептегі оқыту үшін ең өзекті мәселелердің бірі, өйткені бастапқы оқыту мақсаттарынан жазу және оқу оқушылардың одан әрі білім алу құралына айналады. Баланың жазу дағдысын меңгеруі, оның одан ары оқу білім алу барысындағы негізі табысты алғышарты бола алады. Мақалада жазбаша сөйлеу тіліне қысқаша сипаттама беріліп, жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстары бар мектепалды даярлық сынып жасындағы балаларға арналған түзету-жаттығу кешендері дайындалып, олардың тиімділігі анықталды. Ұсынылып отырған мақалада авторлар жалпы білім беретін мектепалды даярлық сынып оқушыларында кездесетін дисграфияның түрлерін, фонематикалық қабылдау мен кеңістікті қабылдау, логикалық ойлау ерекшеліктерін, таралуын арнайы әдебиеттердегі деректерге сүйене отырып, әдістемелерді іріктеп, балаларға бейімдеп анықтаушы тәжірибе жүргізу арқылы анықтаған.

Түйін сөздер: Жазбаша сөйлеу тілі, мектепалды сынып, дисграфия, функционалдық базис, фонематикалық қабылдау, кеңістікті бағдарлау, логикалық ойлау.

Қазіргі уақытта статистикалық көрсеткіштерге жүгінсек, жылдан жылға жазбаша сөйлеу тіл кемістігі бар балалар саны және логопедиялық көмекті қажет ететін балалардың пайызы өсуде. Кез-келген жаста жазбаша сөйлеу тілінің бұзылуы танымдық іс-әрекеттің және адамның әлеуметтік бейімделу мүмкіншілігін шектейді.

Жазбаша сөйлеу тілі – өте күрделі, жоғары деңгейде ұйымдасатын психикалық іс-әрекеті, ол ойды жазу арқылы белсенді жеткізе білуге, сондай – ақ жазылғанды түсінуге мүмкіндік береді. Жазбаша тіл арқылы қарым-қатынасқа түсу қажеттілігі әр түрлі өмірлік жағдайда жиі күнделікті өмірде кездеседі.

Жазбаша сөйлеу тілінің алғышарттарын қалыптастыру орташа есеппен 6-7 жаста аяқталады. Алайда бұл жоғарыда айтылған баладағы психикалық функциялар мен үрдістер жетілген дегенді білдірмейді, бірақ олар оқуды бастау үшін жеткілікті екендігін көрсетеді. Жазудың психологиялық жүйесі жазу тәсілінен бірте-бірте жазбаша сөйлеу тілін қалыптастыру, ойын жазбаша жеткізу жағына өзгертін болады.

Жазбаша сөйлеу әрқашан жазу немесе оған ұсынылатын белгілі міндеттен басталады. Егер оқушы айтылған сөзді немесе сөйлемді жазуы керек болса, бұл ой мәтінді тыңдап, оны барлық дәлдікпен және дұрыс жазуға негізделеді. Егер оқушы еркін мазмұндама немесе хат жазу керек болса, ой алдымен белгілі бір оймен шектеледі, ол кейіннен сөйлемде қалыптасады, фразадан бірінші жазылуы тиіс сөздер ерекшеленеді [1;7].

Жазбаша сөйлеу ұғымына тең құқықты құраушы ретінде оқу және жазу кіреді. "Жазу графикалық элементтердің көмегімен ақпаратты қашықтықта беруге және оны уақыт ішінде бекітуге мүмкіндік беретін сөйлеуді бекітудің таңбалы жүйесі. Кез келген жазу жүйесі белгілердің тұрақты құрамымен сипатталады» [2; 3].

Баланың жазу дағдысын меңгеруі ол мектепте оқу барысындағы табысты іргетасы болып саналады. Жазуға үйрену – мектептегі ең күрделі тапсырмалардың бірі. Яғни ол балада фонематикалық қабылдауын, кеңістікті бағдарлауын, сөздік қоры мен графомоторлы дағдыларын жетілдіру шартымен ғана жүзеге асады.

Нейропсихологтардың пікірі бойынша осы дағдыларды меңгеру немесе бұзылу қиындықтарының себебі, бұл процесті қамтамасыз ететін баланың ми жүйесі дамуының бірқалыпты болмауынан деп санайды. Нәтижесінде бірқатар ғалымдардың пікірінше олардың парициальды қалыптаспауы дисграфияның вербальды емес: оптикалық, оптика – кеңістіктік, диспраксиялық формаларына әкеледі.

Мектепке даярлық сыныбында тілді дамыту, ол мектепте оқытудағы дайындықтың негізгі шарты. Ауызша және жазбаша сөйлеудің грамматикалық қалыптасуының ең негізгі кезеңдерінің бірі

балаларда дисграфия мен дислексиядан сақтандыру жұмыстары болып табылады. Мұғалім тіл кемістіктерінің алдын алу қазіргі кезеңдегі модернизацияланған қоғамда актуалды мәселе екенін түсіну керек. Егер бұрынырақта бала мектепке барып дұрыс сөйлей немесе жаза алмаса, бұған қатты мән бермеген. Ал қазіргі кезде бала оқи алмаса, қоршаған әлемде оның бағытталуы қиынға түседі.

Баланың жазу мен оқуды меңгеруге дайындығы бұл сөйлеудің фонетикалық, фонематикалық және лексика-грамматикалық жақтарының жүйелі өзара іс-қимылының нәтижесі. Сондықтан логопедтер балада сөйлеудің барлық компоненттерінің қалыптасуын мұқият зерделеуге ерекше назар аудару қажет. Жазбаша сөйлеуді – жазбаша дискурсты қалыптастырудың маңызы-дамуында ерекшеліктері бар балаларға қатысты, оның ішінде сөйлеу, сондай-ақ танымдық іс-әрекетінің дамуында анықталған ауытқулары бар сөйлеу қабілеті ауыр балаларға қатысты артады. Баланың ауызша сөйлеуінің сыртқы дұрыстығы әрқашан оның жазуды меңгеруге дайындығының түпкілікті өлшемі болып табылмайды, бұл ретте оның тәжірибелік тілдік бақылауларын, салыстыруларын, қорытындыларын есепке алу маңызды. Ауызша сөйлеудің қалыптаспауы және сөйлеу бұзылыстары ауыр балаларға тән вербальды емес психикалық саланың ерекшеліктері жазбаша сөйлеуді меңгерудің әртүрлі кезеңдерінде қиындықтар туындауын анықтайды.

Профессор Р.Е. Левина мен оның ізбасарларының пікірі бойынша жазбаша сөйлеуді меңгерудің табыстылығы осы қызмет түрінің алғышарттарының жағдайымен, яғни фонематикалық есту, морфологиялық және синтаксистік жалпылама дамуының белгілі бір деңгейімен, лингвистикалық білімнің жеткілікті көлемімен конструктивті дағдылардың қалыптасуымен байланысты.

Жазбаша сөйлеуді зерттеу кезінде, атап айтқанда, мектеп жасындағы балаларға жазбаша сөйлеуді құру дағдыларын меңгеруге дайындығын зерттеу кезінде осы проблеманың бірнеше аспектілерін ескеру қажет. Жазбаша сөйлеу ауызшаға қарағанда әлдеқайда баяу және ішкі қарым-қатынаста ауызша сөйлеуден өзгеше. Егер сыртқы сөйлеу өз дамуында ішкі сөйлеуден озса, онда жазбаша сөйлеу ішкі сөйлеуге тиіс және оның жүзеге асырылуын болжайды. Ішкі, барынша қысылған сөйлеуден барынша толық жазбаша сөйлеуге көшу-предикативті және идиоматикалық сөйлеуді синтаксистік бөлшектелген және басқа да түсінікті сөйлеуге айналдырудың күрделі процесі [3; 11].

Қалыпты жағдайда жазу процесі келесідей сөзге қатысы бар және сөзге қатысы жоқ функциялардың жеткілікті деңгейде қалыптасуына байланысты:

- дыбыстарды естіп ажырату;
- дыбыстарды дұрыс айту;
- дыбыстық талдау және жинақтау;
- сөйлеу тілінің лексикалық- грамматикалық жағының қалыптасуы;
- көріп талдау мен жинақтау;
- кеңістік туралы түсініктері [4; 34].

Бірінші сыныпқа балалардың кейбіреуі дайындықсыз келеді, олардың жазу мен оқуды өнімді меңгеруге қажетті функциялардың дамуындағы проблемаларды байқауға болады.

Оқушының жазуы туралы толыққанды ақпарат алу үшін, диагностикалық жұмысқа диктант пен көшіріп жазумен қатар, басқа да тапсырмалар ұсынылуы қажет. Олар тілдік талдау мен жинақтау дағдыларының қалыптасу деңгейін және өткен оқу жылында мектеп бағдарламасын толық меңгеруін бағалау болып табылады.

Бұл жұмыстан басқа оқушының үй тапсырмасын, сыныптағы, бақылау жұмыстарын орындауын бағалау қажет. Себебі, кейбір оқушылар аса таныс емес мұғалімді көргенде, күрделі тапсырманы орындау алдында қобалжуы мүмкін, соның салдарынан өз мүмкіндіктерінен нашар орындап, қателер саны көбейіп кетуі мүмкін. Кейбір жағдайда керісінше, диктанты жақсы жазғанымен, балалар сөздерді буындарға бөле алмауы да, дыбыстық-әріптік талдау жасай алмауы да байқалады.

Логопед оқушылардың қателерін нақты ажырата білуі қажет. Екінші сыныпта орфографиялық және пунктуациялық қателерді санап, жұмысты нашар жазса да бәрін жіпке тізудің қажеті жоқ. Алайда, қателердің сипатын, түрін ескеруі керек.

Орфографиялық ережелерді қолдануға байланысты емес қателердің болуы дисграфияның негізгі белгісі болып табылатыны белгілі. Бұл қателер тұрақты сипатқа ие, олардың пайда болуы баланың зерде дамуының бұзылыстарына және білім беру мекемесіне келу-келмеуіне байланысты емес.

Алфавитті білу - әріптер мен дыбыстардың атауларын білу бірнеше рет оқу дағдыларының үздік предикторларының бірі ретінде көрсетілді. Осылайша, әріптік атаулар мен әріптік дыбыстарды білу сауаттылықтың маңызды дағдылары мен жазу жүйесін оқытудың ажырамас бөлігі болып саналады. Жазуға оқыту үшін маңызды әріптер мен әріптердің аттарына қосымша, жазу дағдысына оқыту, сондай-

ақ ерте сауаттылық дағдыларын алу маңызды рөл атқаруы тиіс. Кем дегенде, бірдеңе жазу мүмкіндігі болуы үшін жазу дағдысын үйренуі керек [5].

Қазіргі таңда дисграфияны түзету логопедияның ең өзекті міндеттерінің бірі болып табылады. Өз зерттеулерін логопедияның осы саласына арнаған ғалымдар – Р.И. Лалаева, В.А. Ковшиков, И.Н. Садовникова, И.Н. Ефименкова, Л.Г. Милостивейко, А.Н. Корнев және т.б. түзету жұмыстарын дисграфияның түріне сәйкес жүргізу керек деп есептейді [6, 7].

Ерекше назарын логопед оқушының парақ бетінде бағдарлау білігіне, идеограммды еріксіз жазуына (аты, тегі, мекен-жайы т.б.). Сонымен қоса, тіл бірліктерін ажыратуына (сөйлем, сөздер, үстеулер), дыбыстық талдау қателері (тастап кету, қосып жазу, сөздің құрамын жеңілдету, алмастырулар, контаминациялар), акустикалық-артикуляциялық ұқсастығы бойынша шатастыру (дауысты, дауыссыз қатаң, ұяң, үнді, ызың, ысқырық, сонор Р-Л, аффрикат), кинетикалық сипаты бойынша алмастыру, персеверация, антиципация, аграмматизм (сөзжасам, басқару).

Аталған қателер түрлеріне қарай мына процестердің дамымауын атауға болады:

- психикалық және фонематикалық процестердің жетілмеуі;
- сөйлеу тілінің лексикалық-грамматикалық жағының дамымауы;
- көру және есту зейінінің, қабылдауы мен есте сақтауының бұзылуы;
- бір әрекет түрінен келесіге ауысудағы қиындықтар.

Жазбаша сөйлеу тілін өңдеудегі көптеген зерттеулер оқу дағдыларына шоғырланған. Сондықтан жазбаша сөйлеу тіліне аз мән берілген. (Afonso, Suárez-Coalla, & Cuetos, 2015) Асимметрия сандық мәнді ғана емес, сонымен қатар сандық және сапалық сипатқа да ие. Жазбаша сөйлеу үдерісіне байланысты көптеген жауапсыз сұрақтар мен маңызды теориялық қателіктер бар. Бұл таңқаларлық, себебі біздің оқығанымыз белгілі бір жерде жазылуы керек емес пе? Жазбаша сөйлеу туралы толыққанды білу үшін оқуды зерттеуге арналған дағдылар сияқты жазбаша сөйлеу тілін зерттеуге арналған дағдылар қажет [8; 219].

Жазбаша сөйлеу тілін зерттеу дағдыларын қалыптастыру мақсатында жоғарыда көрсетілген балалардың жазу барысындағы кездесетін қателіктерді анықтап, сол кездесетін қателіктердің алдын алу нұсқаулықтары жасалынды.

Зерттеу жұмысының мақсаты – мектепалды даярлық сынып балаларының жазбаша функционалдық базисін қалыптастыру болып табылады.

Зерттеу жұмысының міндеттері:

- зерттелетін топтағы балалардың функционалдық базасын қалыптастырудың мазмұнын анықтау, арнайы әдіс-тәсілдерді таңдау;
- мұғалімдер мен ата-аналарға арналған нұсқаулықтарды әзірлеу.

Зерттеуге Алматы қаласы жалпы білім беретін нөмірі 30 орта мектебінің Мектепалды даярлық сыныбынан 6 жас шамасындағы 10 оқушысы қатысты.

Зерттеу жұмысы екі кезеңнен тұрады. Біріншісі – мектепалды даярлық сынып оқушыларының жазу бұзылыстарын тәжірибеге дейінгі анықтау, екінші кезеңде – дайындалған жаттығулар кешенін қолданғану арқылы мектепалды даярлық сынып оқушыларының жазуындағы бұзылыстарды төмендету. Мектепалды даярлық сынып оқушыларының жазу бұзылыстарын тәжірибеге дейінгі анықтауға арналған диагностикалық жұмыс тапсырмаларн қарастырайық. Тапсырмалар осы жастағы балалардың фонематикалық қабылдауын, кеңістікте бағдарлануын, логикалық ойлау мен есте сақтау қабілеттерін анықтауға арналған диагностикалық тапсырмалар:

Келесі тапсырма баланың фонематикалық қабылдауы мен талдауын анықтауға арналған тапсырма, бұл тапсырманы екі вариантта қарастырсақ болады.

- *Бірінші вариант – бірінші дыбысты ата.*

Мақсаты: Балалардың фонематикалық талдау дағдысын тексеру.

Тапсырманың нұсқауы: Балаларға бірнеше сөздер айтылады. Олар сол сөздердің бірінші дыбыстарын айтып беру қажет.

- *Екінші вариант – әріптерден сөз құрастыру.*

Бұл әдіс бойынша балаларға әріптер беріледі, осы әріптерді құрастырып сөз құрау керек. Сонмен қатар бұл тапсырма арқылы балалардың сөздік қорын да тексеруге болады. Мысалы ш, а, р; м, а, т, а; қ, а, р, ғ, а; т.б.

Келесі тапсырмалар кешені балалардың кеңістіктегі бағдарлауын анықтауға арналған тапсырмадан тұрады.

- *Үлгіге қарап, фигура сызу және Фигура құрастыру.*

Бұл тапсырма екі вариантта жүргізіледі.

Мақсаты: Кеңістік праксисін, көру моторикалық үйлесімділігін тексеру.

Бірінші вариантың нұсқауы бойынша балаларға белгілі бір кескіннің үлгісі беріледі сол үлгіге қарап балалар кескінді дұрыс сызып шығуы керек

Екінші варианттың нұсқауы бойынша балаларға таяшалар беріледі, таяқшалардан екі үш фигура құрастыру керек, сонымен қатар балаларға үлгі де беріледі сол үлгіге қарап фигураларды таяқшалармен теріп шығу керек

Мақсаты: Конструктивті праксисті тексеру.

- Жұдырық – алақан – қыры (А.Р. Лурия бойынша).

Мақсаты: Балалардың моторикасын тексеру.

Тапсырма: Үлгі бойынша әр қимылды үш рет қайталап, тоғыз қимылды қайталау ұсынылады.

Келесі тапсырмалар кешенінде балалардың логикалық ойлау қабілетін тексеру мен есте сақтау қабілетін анықтауға арналған тапсырмалардан тұрады.

- 4-артық затты тап.

Мақсаты: Балалардың логикалық ойлау қабілетін тексеру.

Нұсқау бойынша балаларға 4 сурет қатар беріледі. Ішінен артық суретті тауып, не үшін таңдағандарын түсіндіреді. Мысал ретінде балаларға суреттер мен сөздер арқылы тапсырма беріледі.

- 10-затты есте сақтау

Мақсаты: Көріп есте сақтауын анықтау.

Тапсырманың нұсқаулығы бойынша балаларға жеке жеке бірнеше сурет көрсетіледі, олар оны мұқият қарап алып. Сосын оны жауып қоямын, олар суреттерді атап беруі шарт.

- 10-сөзді есте сақтау.

Мақсаты: Есте сақтау қабілетін тексеру.

Нұсқау бойынша балаларға 10 сөз қатарынан айтылады. Қайталап қылады. Бірнеше рет қайталанғаннан соң, олар сол сөздерді есінде сақтап, қайталап айтып беруі керек. [9-10; 186].

Бағалау критерийі келесідей:

3 балл – дұрыс жауап;

2 балл – өзін-өзі түзету;

1 балл – көмек көрсеткеннен кейінгі дұрыс жауап;

0 балл – көмек көрсеткеннен кейінгі дұрыс емес жауап.

Бірінші кезең бойынша жоғарғы баға – 45 ұпай.

Алынған нәтижелер 1-кестеде келтірілген.

1- кесте. Мектепалды даярлық сынып оқушыларының жазу бұзылыстарын алдын-ала анықтаудың нәтижелері

	1-оқушы	2-оқушы	3-оқушы	4-оқушы	5-оқушы	6-оқушы	7-оқушы	8-оқушы	9-оқушы	10-оқушы
№1	4	3	3	3	2	2	5	2	3	5
№2	3	5	2	2	5	4	3	3	2	6
№3	5	6	4	3	6	3	2	6	2	3
№4	2	2	3	4	2	2	2	5	6	4
№5	6	4	3	6	4	6	7	2	5	2
№6	3	2	3	5	3	7	2	3	2	4
Жалпы ұпай	23	22	18	23	22	24	21	21	20	24

Кестеден көріп отырғанымыздай, тәжірибеге дейін мектепалды даярлық сынып оқушыларының жазуының алғышарттарын анықтау барысында балалар біршама қателіктер жіберді, бұл балаларда жазудың бұзылыстары байқалады. Атап айтқанда, сөздерді қате жазу, дыбыстарды толық танымауы, логикалық тапсырмалардан нәтижелері төмендеу, сөзді буынға дұрыс бөліп жазбауы, тілдің нашар дамуынан дыбыстарды дұрыс айтпау, кеңістікте бағдарлануы біршама баяу. Диагностикалық тапсырмаларды орындау барысында балаларда жазбаша сөйлеу қабілетінің төмендігі байқалады.

Бұл зерттеу жұмысында біз жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстары бар бастауыш мектеп жасындағы балаларға түзету жұмыстарын ұйымдастыруға арналған жаттығулар кешенін дайындадық.

Тапсырмалар кешенінде бірінші кезекте балардың фонематикалық қабылдау дағдысын дамытуға арналған тапсырма:

- *Дыбысты ұстап ал!*

Мақсаты: балардың фонематикалық қабылдауы мен талдауын дамыту.

Тапсырма бойынша балаларға оқытушы бірнеше сөз айтады, осы сөздердің ішінде «С» дыбысы (немесе басқа дыбыстарды да орын ауыстырып жасауға болады, яғни балардың қандай дыбысты айтуда қиналатынына байланысты) кездесе бір рет шапалақтандар.

- *Оң және солын анықтау!*

Мақсаты: кеңістікті бағдарлауын дамыту.

Нұсқау бойынша балаларға ар қайсысына жеке жеке бірнеше тапсырма айтылады. Балалар осы тапсырманы тез әрі дұрыс орындаға дағдылануы керек. Мысалы: Оң қолыңды сол аяғыңа қой; Сол қолыңмен оң құлағыңды, оң қолыңмен сол құлағыңды ұста; Дәптерді оң қолыңмен алып сол жағыңа қой.

- *Қиылған суретті құрастыр!*

Мақсаты: Ұсақ қол моторикасын дамыту.

Балаларға қиылған сурет беріледі, олар сол қиылған суреттерден картина жасап шығуы керек.

- *Адасқан әріптер!*

Мақсаты: Логикалық ойлауқабілеті мен сөздік қорын дамыту.

Мысалы: ЕҚАШНА ӨКТРІІ АТЙПА;

БЛНЕМІНГЕДІ – БЛНЕНГЕН СРҰА;

- *Дыбысты көрсет!*

Мақсаты: Балалардың фонематикалық қабылдауын дамыту.

Тапсырма бойынша балаларды ортаға шығарып, бір баланы ортаға, қалғандарын айналасына орналастырамыз. Ортада тұрған баланың көзін байлап, қалған балалар әр қайсысы белгілі бір затпен дыбыс шығарады. Дыбыстың қай жақтан шығып жатқан бағытын табу керек.

- *Қатені тап!*

Мақсаты: балардың фонематикалық талдауын дамыту.

Баларға картина көрсетіледі. Сол картинадағы затты атап, баларға мен осы затты бірнеше рет атаймын. Кейде дұрыс, кейде қате айтамын. Қате айтылған кезде сендер шапалқтауларың керек. Мысалы: вагон, факон, вагон, вагом, фагон [11;129, 12; 469].

Алынған нәтижелер 2-кестеде келтірілген.

2-кесте. Дайындалған жаттығулар кешенін қолданудың нәтижелері

	1-оқушы	2-оқушы	3-оқушы	4-оқушы	5-оқушы	6-оқушы	7-оқушы	8-оқушы	9-оқушы	10-оқушы
№1	3	3	2	3	2	7	2	5	3	4
№2	8	9	5	8	5	5	7	5	7	3
№3	5	6	6	7	5	5	5	3	5	5
№4	6	7	5	7	6	5	7	7	7	7
№5	7	7	6	4	8	6	6	4	6	6
№6	7	7	7	6	3	4	6	6	6	5
Жалпы ұпай	36	39	31	35	29	31	33	30	34	30

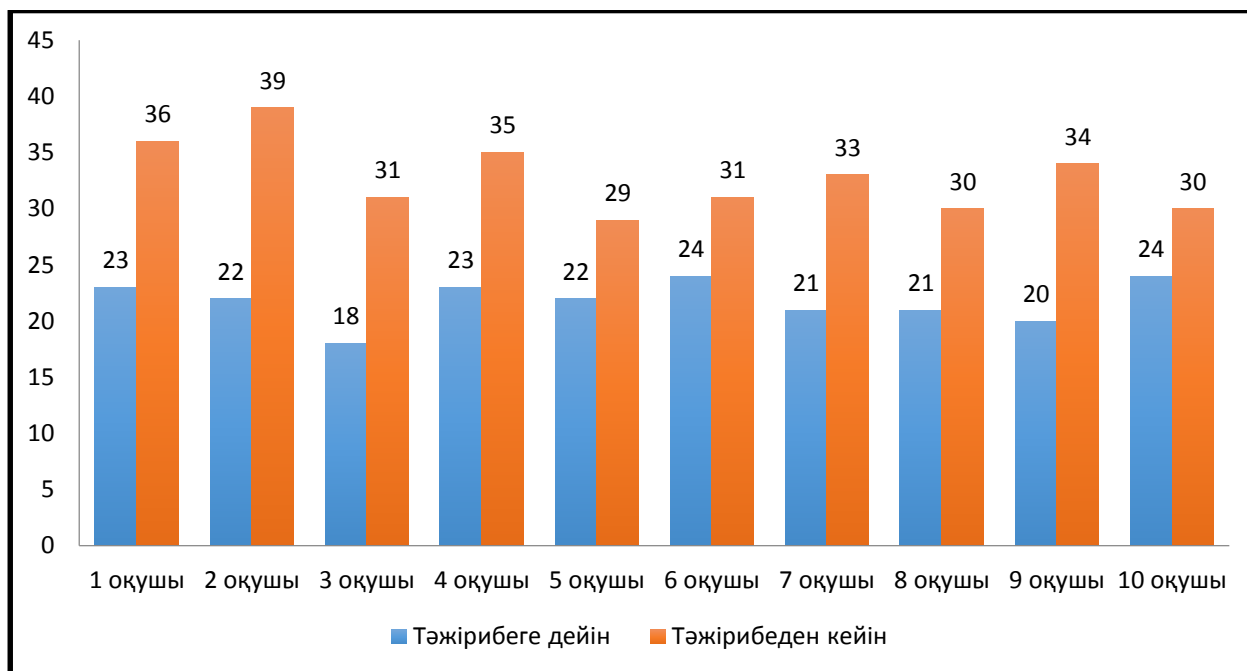
2-кестеде дайындалған жаттығулар кешенін қолданудың нәтижелері келтірілген, көріп отырғанымыздай, тәжірибеге дейінгі жазуындағы бұзылыстардың едәуір түзелгені байқалады. Алайда, әлі де тілдің нашар дамуынан дыбыстарды дұрыс айтпау («ж» әрпін «з» т.б. әріптерді бір-біріне ауыстырып жазатын оқушылар да кездеседі), сонымен қоса «н», «ң» дыбыстарын бір-бірінен ажырата алмау сияқты жазу бұзылыстары кездеседі.

Бұндай бұзылыстар мектепалды даярлық сынып оқушыларымен қоса, бастауыш сынып оқушыларында, жоғарғы сынып оқушыларында да кездесуі әбден мүмкін. Оларды жою үшін осы тапсырмалар кешенін орында, балаларды дағдыландыру керек.

Сонымен қатар әр сабақ сайын жаңылтпаш оқыту, жаттау, диктант түрлерін жазғызу керек. Ал дыбыстарды бір-бірінен ажырата алмағанына байланысты, ол дыбыстарының жасалуында тілдің атқаратын қызметінің маңызын білмеуден болады. Бастауыш сыныптан бастап дыбыстарды ажырата

алмайтын оқушылар көптеп кездеседі. Тіпті өте жақсы оқитын оқушылар арасынан да кездеседі. Оқушыға дыбыстардың әрқайсысының әр түрлі қызмет атқаратынын баса айтып түсіндіру қажет.

Жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстары бар мектепалды даярлық сыныбы балаларымен жүргізілген түзету жұмыстарының тәжірибеге дейінгі және тәжірибеден кейінгі нәтижелері 1-суретте келтірілген.

1-сурет – Жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстары бар мектепалды даярлық сыныбы балаларымен жүргізілген түзету жұмыстарының нәтижесі.

Зерттеу нәтижесіне сәйкес, дайындалған жаттығулар кешенінің тиімділігін байқауға болады. Жаттығулар кешенін қолданғаннан кейін, оқушылардың жазылуындағы бұзылыстар едәуір түзетілді.

Жалпы, осы зерттеу барысында көрсетілгендей оқушылардың жазбаша жұмыс кезінде кездесетін қиындықтар баршылық. Әр мұғалім сабақ барысында оқушылармен сабақ үстінде әр түрлі жағдайда оңай жолдарын нақты шешімін табуға тырысуы керек. Әр баланың дұрыс сауатты жазуына, есте сақтау қабілеттерін дамытып отыруы шарт. Осындай негізде диагностикалық іс- шараларды алып бару барысында біз оқушылардың деңгейін, оқу барысында қандай қиындықтардың болып жатқанын, қандай тапсырмалардың негізінде дамытушылық тапсырмаларды жүргізудің шарттарын біліп аламыз. Бұл тапсырмалар кешені нақты түрде оқытушы мен логопед мандарының іс-тәжірибесінде жиі қолданылып отырса, балардың оқу, жазудағы қиындықтарының алдын алуға септігін тигізеді..

Осылайша, оқушының жазбаша тілін дамыту мектепалды даярлық сыныбынан-ақ басталады. Тілді дамыту барысындағы жаттығуларды жазбаша түрде орындау оқушыны жазбаша тілін дамытудың алғашқы шартты белгісінің бірі болып саналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Лурия А. Р. (1950) Очерки психофизиологии письма. Москва.
2. Русский язык: Энциклопедия (1979) Москва. - С.205
3. Дефектология (2015) Республикалық ғылыми әдістемелік, педагогикалық - психологиялық журнал №7.
4. Өмірбекова Қ. Қ., Тухышева А. С. (2016) Жалпы білім беретін мектеп оқушыларының жазбаша сөйлеу тілінің жағдайы //Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы «Арнайы педагогика» сериясы «Ұлағат» баспасы. №1.
5. Cynthia S. Puranik, Yaacov Petscher, Christopher J. Lonigan. (2013) Dimensionality and Reliability of Letter Writing in 3- to 5-Year-Old Preschool Children // Learn Individ Differ. December ; 28: 133–141. doi:10.1016/j.lindif.2012.06.011. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4557880/>
6. Корнев А. Н. (1997) Нарушение чтения и письма у детей. СПб.
7. Садовникова И. Н. (2007) Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников. М.: Владос. - 256 с.

8. Sonia Kandel, Delphine Lassus-Sangosse, Géraldine Grosjacques and Cyril Perret (2017) The impact of developmental dyslexia and dysgraphia on movement production during word writing // *Cognitive Neuropsychology*, Vol. 34, Nos. 3–4, 219–251
9. Лалаева Р. И., Венедиктова Л. В. (2004) Диагностика и коррекция нарушений чтения и письма у младших школьников. СПб.
10. Ефименкова Л. Н., Садовникова И. Н. (1972) Исправление и предупреждение дисграфии у детей. М.: Просвещение.
11. Козырева Л. М. (2002) Развитие речи. Дети 5—7 лет: Академия развития: Академия Холдинг - 160 с.
12. Өмірбекова Қ. Қ., Оразаева Г. С., Төлебиева Г. Н., Ибатова Г. Б. (2011) Логопедия. Алматы: Дәуір. - 495б.

Организация коррекционной работы с детьми дошкольной подготовки с нарушениями речи

А.К. Аманулла, С.Ж. Омирбек

Казахский национальный женский педагогический университет, г.Алматы, Казахстан
aigerim.amanulla@mail.ru, saltanatomirbek5@gmail.com

Проблема нарушений письменной речи у школьников — одна из самых актуальных для школьного обучения, поскольку письмо и чтение из цели начального обучения превращаются в средство дальнейшего получения знаний учащимися. Овладение ребенком навыками письма является успешным фундаментом в процессе обучения в школе. В статье рассмотрены описания функционального базиса письменной речи, а также разработаны коррекционно-обучающие комплексы упражнений для детей подготовительного школьного возраста с нарушениями письменной речи и определена их эффективность. В предлагаемой статье авторы описывают особенности фонематического восприятия, пространственной ориентации и логического мышления, определяют типы дисграфии и их распространение среди учащихся начальной школы, выбрав методы, основанные на конкретной литературе, с применением опыта, ориентированного на ребенка.

Ключевые слова: письменная речь языка, начальная школа, дисграфия, функциональный базис, фонематическая восприятия, пространственная ориентация.

Organization of correctional work with children of pre-school age with impaired writing

A.K. Amanulla, S.Z. Omirbek

Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, Kazakhstan
aigerim.amanulla@mail.ru, saltanatomirbek5@gmail.com

The problem of breaking the written speech of schoolchildren is one of the most pressing problems for school education, since writing and reading from the purposes of primary education will become an instrument for further education of students. A child's mastery of writing skills is a successful Foundation in the learning process at school.

The article gives a brief characteristic of written speech, developed correction and training complexes for children of preschool age with speech disorders, their effectiveness was revealed. In the proposed article, the authors defined the types, distribution, phonematic perception and spatial orientation, the features of logical thinking, the features of discursion that occur in students of general educational classes of pre-school training, based on the data of special literature, by selecting methods, conducting an adaptive defining experiment for children.

Keywords: language of written speech, pre-school, dysgraphy, functional basis, phonmatic perception, spatial orientation, logical thinking.

Редакцияға 10.11.2019 түсті.